

اهمیت ادبیات کودک و نوجوان

مقدمه‌ای بر معرفی چند کتاب ترجمه

تا پیش از آنکه نوابغی همچون هانس کریستین آندرسن^۱ و "لو.ن. تولستوی"^۲ در قرن نوزدهم به داستان‌سرایی برای کودکان پردازند و آثار ادبی مستقلی را برای خوانندگانی خردسال به وجود آورند، در ادبیات رسمی ملل جهان چیزی به‌عنوان ادبیات کودک وجود نداشت، حتی اگر شاعری بزرگ همچون مولوی معتقد بود که: "چون سر و کار تو با کودک فتاد، خود زبان کودکی باید گشاد." خود هیچ‌گاه "زبان کودکی" نگشاد و با آنکه در خلال اثر بزرگ خود مثنوی، دهها داستان و مثل را برای بیان افکار و توضیح پیامهای معنوی خود ساخته یا به نقل از دیگران به نظم کشیده بود، هیچ سروده و نوشته‌ای را، خاص کودکان، از خود به جای نگذاشت. گویی "سر و کار" سخنور نابغه‌ای چون او هرگز با کودکان نیفتاد.

البته این نه به خاطر بی‌اعتنایی این شاعر بزرگ یا دیگر بزرگان ادبیات رسمی عالم به کودکان بوده، بلکه، با وجود آنکه در ذهن برخی از این هنرمندان فرزانه، دریافتهای کلی از حقیقت وجود کودک - آن‌چنان که در بیت مولوی بیان شده است - جرقه می‌زده، اما هنوز در حوزه دانش بشری، شناختی از آن نشده بود.

نهضت‌های تربیتی که از اواخر قرن هیجدهم و اوایل قرن نوزدهم میلادی در پاره‌ای از کشورهای اروپایی آغاز شده و بحث‌هایی را بین صاحب‌نظران برانگیخته بود، سبب شدند که برای نخستین بار "کودک" و "نوجوان" به‌عنوان موضوع اصلی "پرورش" و مخاطب اصلی "آموزش" مورد توجه موشکافانه واقع شود و شخصیت روانی او در حوزه دانش تجربه‌گرای قرن نوزدهم تحت بررسی قرار گیرد. هر چند هنوز راه درازی تا نفی این باور غلط که "کودکان آدم بزرگ‌های کوچکی هستند" باقی بود، لیکن رفته رفته نظرات نسبتاً مترقی و واقع‌بینانه در عرصه آموزش و پرورش کودکان به کرسی می‌نشست و در جریان تهیه متون آموزشی جدید، تهیه و نقش آثار ادبی خاص کودکان هم مد نظر قرار می‌گرفت. طبیعتاً در سالهای نخست این تحولات، گنجینه غنی و گرانبهای ادبیات عامیانه که برخلاف ادبیات رسمی اقدام بشری، سرشار از آثار جذاب، پر طراوت و حتی آموزنده‌ای برای کودکان بود، توجه دست‌اندرکاران پرورش کودکان را جلب کرد و بازنویسی قصه‌های مردمی و افسانه‌های پریان، نخستین کتابهای خواندنی برای کودکان و نوجوانان را به بار آورد.

چیزی نگذشت که کودکان به‌عنوان مخاطبانی "از نوع دیگر" برای ادبیات، شناخته شدند و داستان‌سرایی بزرگ دانمارکی، "آندرسن"، ادبیات کودکان را به‌عنوان یک سنخ ادبی مستقل به جهانیان شناساند و کار به جایی رسید که یکی از بزرگترین، یا مطلقاً بزرگترین رمان‌نویس تاریخ بشر، "لو تولستوی" زبان کودکی گشاد و داستان‌هایی برای مخاطبانی خردسال نوشت.

امروزه هزاران تن نویسنده در سراسر جهان به‌طور تمام وقت به کار نویسندگی برای کودکان و نوجوانان مشغولند و در کنار آنان هزاران، ویراستار، تصویرگر، ناشر و تأمین‌کنندگان خدمات چاپ، به‌طور تخصصی به کار ویراستن و آراستن و آماده‌سازی و چاپ و نشر کتابهای "کودکان و نوجوانان" اشتغال دارند. در مین ما کتابهای کودکان و نوجوانان - چه خوب و چه متوسط و چه بد - با بالاترین تیراژها، در میان همه انواع کتابهای ادبی منتشر می‌شوند و غالباً چاپ آنها به دفعات تجدید می‌شود.

۱ - Hans Christian Andersen (۱۸۰۵-۱۸۷۵) نویسنده نامدار داستانهای کودک - متولد اودنسه - دانمارک.

۲ - Lev Nikolayevich Tolstoy (۱۸۲۸ - ۱۹۱۰) نویسنده بزرگ و خالق آثاری همچون جنگ و صلح و آنا کارنینا

در عصر حاضر کتاب کودک و نوجوان، حتی در کنار رسانه تصویری پرجاذبه‌ای همچون تلویزیون، به‌عنوان رسانه‌ای که به آسانی و به‌طور مکرر مورد استفاده قرار می‌گیرد می‌تواند عمیقاً بر جریان رشد عاطفی-عقلانی کودکان تأثیر گذارد، گنجینه دانسته‌های آنان را پُر بار سازد و سلامت و نشاط و سرزندگی روانی آنان را تأمین کند و بخصوص به پرورش ذوق و سلیقه هنری آنان و شکوفایی استعدادهاى خلاقشان مدد رساند.

در کشورهای گوناگون جهان، علاوه بر آنکه نویسندگان بومی آثاری را به زبان مادری و بر اساس فرهنگ و عادات و آداب ملی خود برای کودکان هم‌میهن خویش می‌نویسند، مترجمانی نیز کتابهای ارزنده‌ای را که در کشورهای دیگر و به زبانهای دیگری برای کودکان نوشته و منتشر شده‌اند ترجمه می‌کنند و بدین ترتیب افتخاری گسترده‌تری را پیش چشمان کودکان میهن خود می‌گشایند و آشنایی با فرهنگهای متنوعی را برای آنان میسر می‌سازند. ترجمه آثار ادبی، بویژه برگرداندن ادبیات کودک و نوجوان از زبانی به زبانی دیگر، کاری بس خطیر است که اگر کسی بخوبی از عهده‌اش برآید، ارزش آن از خلق یک اثر اصیل کمتر نیست.

اصولاً تدارک آثار ادبی ویژه کودکان - اگر قرار باشد از کیفیتی مطلوب برخوردار باشد - کار ظریف و پیچیده‌ای است و ناشرانی که به‌طور تخصصی به این کار می‌پردازند و یا حتی آن را به‌عنوان یکی از رشته‌های اصلی فعالیت خود پیشه می‌کنند باید از آمادگیهای مادی و معنوی گسترده‌ای برخوردار باشند. امروزه که در میهن ما به لحاظ پاره‌ای مشکلات اقتصادی، هزینه‌های چاپ و نشر آنچنان سنگین شده که انجام این خدمت فرهنگی را با ناهمواریها و ناهنجاریهای بسیار سختی همراه کرده است، کار نشر کتابهای کودک و نوجوان که به لحاظ ضرورت دقت بسیار در گزینش و تهیه همه اجزای آن، از نگاشتن و ویرایش متن و تصویرپردازی و صفحه‌بندی و انتخاب کاغذ و جلد و حروفچینی و لیتوگرافی و چاپ، مستلزم صرف وقت و سرمایه فراوان می‌باشد، از همه سنگین‌تر و دشوارتر است. از این رو با کمال حسرت و تأسف می‌بینیم و می‌شنویم که چه بسیار ناشران زبده و خبره و علاقه‌مند در میانه راه از رفتن می‌مانند و دست از کار می‌کشند. تنها ناشرانی با انگیزه‌های معنوی قوی‌تر و توان و امکانات مالی گسترده‌تر هستند که هنوز توان پایداری در برابر دشواریها و ادامه راه روشن خود را دارند و همچنان به کار نشر فرهنگ و هنر در میان نوخاستگان این مرز و بوم ادامه می‌دهند.

"بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی" به برکت انتساب به کانونی معنوی و منور و به لحاظ فراغت کامل از انگیزه‌های مادی از جمله ناشران معتبر کشور است که "گروه ادبیات کودک و نوجوان" پویا و پرتوانی دارد و با برنامه‌ریزیهای گسترده و فعالیتهای پیگیر و پر دامنه می‌رود که در عرصه نشر ادبیات کودک موقعیت ممتازی را برای خویش تثبیت کند.

نگاهی به عملکرد "گروه ادبیات کودک و نوجوان" بنیاد پژوهشهای اسلامی، نشان دهنده آن است که این گروه بخصوص در یکی دو سال اخیر در تهیه و نشر کتابهای ویژه کودک و نوجوان در دو بخش تألیف و ترجمه بسیار موفق بوده و با عرضه عناوین متعدد و متنوعی، با کیفیتی مطلوب، خدمت ارزنده‌ای را به نوباوگان میهن اسلامی عرضه و به رواج عادت نیک کتاب‌خوانی مساعدت کرده است.

"گروه ادبیات کودک و نوجوان" بنیاد پژوهشهای اسلامی در روند فعالیتهای خود کتابهایی از ادبیات کودک و نوجوان کشورهای آسیایی و اروپایی را که توسط مترجمانی به فارسی ترجمه شده است، به دقت بررسی کرده و برگزیده و پس از ویرایش به‌دست چاپ سپرده و با نشانه "بره آهو" که نشانه ویژه گروه است به بازار کتاب روانه کرده است به این امید که پدران و مادران ارجمندی را که در گزینش و خرید کتاب برای فرزندان دلبند خود وسواسی بجا دارند، یاری و اعتماد و اطمینان خاطر آنان را تأمین کند.

در پایان به معرفی ۷ عنوان کتاب ترجمه شده از سری کتابهای "بره آهو" که حاصل کار "گروه ادبیات کودک و نوجوان" بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس است، می‌پردازیم و اعلام می‌کنیم که ناشر نقد و اظهارنظر صاحب‌نظران فرزانه را با خرسندی و امتنان پذیرا خواهد بود.